

Giãjo há»™i mĩc á»c hĩmĩc trai gĩi Á»á»c á»Y cá°nh nhau trong Á»ám há»™i

Á»ng gĩp cá»sa Hĩ Tĩng Long
08/08/2017

Giĩ mã tác hĩm trai

gĩi á»c ß cĩnh nhau trong ĩm hĩi

*Hĩ

Tĩng Long

Trong mũt sĩ Iĩ hĩi ß

miĩn B̄c v«n tĩn tĩ nhĩng nghi thĩc diĩn x°ũng
khĩ kĩ lĩ và bí ©n. Nhiĩu nhĩ nghiĩn cĩu gĩi ó là
tĩc hĩm . Hiçn cĩ rĩt nhiĩu tĩc hĩm trong mũt
sĩ Iĩ hĩi khiçn ng°Yĩ ta& bĩng hoĩng vì bĩt ngY.

Tĩ

ĩn cho trai gĩi ĩm nhau& trong ĩm hĩi

PGS.

TS Bĩ Xuĩn Thĩng - Viçn V n hoĩ nghç thu-t Viçt Nam
chia s» rĩng, mũt Iĩ hĩi truyĩn thĩng bao gĩY cĩng
cĩ hai phĩn: Iĩ và hĩi.

Phĩn

Iĩ th°Yng diĩn ra tr°ũc ho-c trong ngĩi chính hĩi vĩi
rĩt nhiĩu nghi thĩc: Iĩ r°ũc n°ũc, Iĩ mũc dĩc, Iĩ
tĩ gia quĩn, Iĩ r°ũc, Iĩ ĩi tĩ, Iĩ tĩc trĩc (dĩng
h°ĩng), Iĩ hĩm (thĩ hiçn cĩc trĩ diĩn), Iĩ tĩ tĩch
(hoĩ mã)...

Trong

nhĩng Iĩ hĩi cĩ x°a, sau phĩn tĩ yçt s½ cĩ nghi
thĩc tĩc hĩm . Tĩc hĩm là mũt hĩnh thĩc diĩn
x°ũng tĩn tĩ d°ũi dĩng nghi Iĩ nhĩm tĩ hiçn ĩi
nhĩng nĩt riĩng, -c tr°ng, th-m chí là sĩ thĩch cç
vĩ thĩn ĩnh á»c tĩn thY. Tĩc hĩm th°Yng diĩn
vĩo gĩY thĩng và nhĩng ng°Yĩ tham gia là cĩc cĩ
nĩn ĩi dĩçn nĩi bĩ cũng Óng.

"Tĩc

hĩm" -m nĩt tĩn ng°ĩng phĩn thĩc ß Iĩ hĩi

"Lĩnh tĩnh tĩnh phĩc" ß Phĩ Thĩ. çnh: TL.

Theo

PGS. TS Bĩ Xuĩn Thĩng, cĩc Iĩ hĩi cĩ tĩc hĩm mĩnh
chĩng cho sĩ sĩng tĩo cç dĩn gian rĩt a dĩng và
phĩng phĩ. Iĩ hĩi cĩ tĩc hĩm th°Yng là nhĩng Iĩ
hĩi cĩ x°a. Trĩn thĩc tĩ, Iĩ hĩi cĩ tĩc hĩm
hiçn nay çm trĩn şu ngĩn tay. Và dĩĩn vĩo cĩc tĩc
hĩm mà nhiĩu ng°Yĩ ã tĩm ra á»c chç thĩ cç
Iĩ hĩi ho-c nguĩn gĩc cç vĩ thĩn hoĩng lĩng.

Trong

hĩi lĩng Gĩng bao gĩY cĩng tĩ hiçn sĩ tĩch õng hiçu
cY (á»c xem là hiçn thĩn cç Gĩng), phĩt cY á
tĩng ba chiçc bĩt úp trĩn ba chiçc chiçu. Ba chiçc bĩt
bĩĩu t°ĩng cho Oĩ nĩi và cĩnh Óng, thĩ hiçn sĩc
mĩnh vĩ ĩch cç Gĩng tr°ũc k» thĩ. Diĩn x°ũng
chĩy cY trong Iĩ hĩi lĩng Trĩĩu Khĩc nhĩm tĩ hiçn
ĩi sĩ tĩch Phĩng H°ng luyçn quĩn chu©n bĩĩ ĩn vĩo
thĩn ĩi La&

PGS

Thĩng kĩ, ngĩi x°a, trong ĩm rĩ hĩi diĩn ra ß nhiĩu
Iĩ hĩi cç cĩc lĩng ß miĩn B̄c nh°: Lĩng Lĩng La (Hĩ
Tĩ); Ngĩ Xĩ, Ngĩ Hoĩng, lĩng Nĩm (B̄c Nĩnh); õng Yĩn,

an NhiãM (B c Giang); Duyên Tãc (Thái Bình); V n Tr°ng (Phú Th) & th°Yng có tác hèm , khi t t èn, nam nữ có thã trêu ngh' o nhau, ùa nghËch mang tính tình dãc, th-m chí có thã quan hç tình dãc & Theo quan niçm dân gian, hÙi làng n m nào không thĩc hiçn tác hèm này s½ sinh ra rç ro, dËch bçnh và mùa màng thÿt bát.

Tãc
giã Lê V n Kó trong cuñN Lã hÙi nông nghiçp Viçt Nam (xuÿt b£n 2002) cing tẽng Á c-p çn tác hèm ánh bçt (có sách gĩ là ánh biçt) cça Iã hÙi làng La C£ ß xé oài (Hà NÙi ngày nay) r±ng: Trong lúc t t èn ÿy, mÙt sñ ng°Yi thì sang sân bên kia theo oàn s n hÕ, mÙt sñ ng°Yi khác ngÓi lç tçj chx muñn làm gì thì làm. Gĩ là s n hÕ nh°ng nam nữ i tìm uÕi nhau, ai b t °ãc ai cing m-c& Theo tác lç cÕ truyãN, nam nữ ân ái vÙi nhau trong êm rã ãm ÿy mà trót có thai thì làng không b t tÙi, ng°ãc lçj hí còn cho là may, là s½ làm n phát çt, mùa màng càng t°j tñt vì sinh lĩc truyãN xuñng ÿt ai rÿt nhiãu .

Tãc
hèm °ãc thã hiçn d°Ùi nhiãu hình théc khác nhau
Tãc
hèm chêm lãn ß hÙi làng Ném Th°ãng liên quan çn hành Ùng chêm lãn cça thành hoàng (Lý Công), vñn là mÙt t°Ùng c°Ùp khét tçng. Tác hèm uÕi lãn trong Iã hÙi làng Ngô Xá (Gia Lâm - Hà NÙi), tái hiçn viçc thành hoàng là mÙt ng°Yi lãi lãn vì uÕi lãn mà rçj xuñng ao bË chçt. Ngoài ra. tác hèm liên quan çn thành hoàng là mÙt tên n trÙm, n c°Ùp & còn quan sát thÿy ß mÙt sñ làng CÙng Khê (Thái Bình), Tích Sçj (V)nh Phúc), Kh c Kiçm (Võ Giàng - B c Ninh) &

"Tác
hèm" c°Ùp sinh thĩc khí trong mÙt Iã hÙi ß miãN B c. çnh: TL.

Khi
tôi làm vã Iã hÙi ình C£ cça 5 làng Tích Sçj ß V)nh Phúc phát hiçn ra mÙt iãu thú vË ó là 5 ông thành hoàng cça làng thĩc chÿt là 5 ông i c°Ùp lãn. Nhà nghiên cứu v n hoá Toan Ánh khi viçt vã thành hoàng cça làng này v«n viçt là 5 ông c°Ùp lãn. Nh°ng bây gĩy khi tôi çn ó thì lí lËch ã °ãc thay Õi. Bây gĩy 5 vË thành hoàng là 5 vË sçj thçn giúp ngài Trçn H°ng ço ánh gi-c Nguyên - Mông. Tuy nhiên, dân gian thì không thay Õi, v«n diãN lçj nghi théc g n liãN vÙi 5 ông thành hoàng.

Khi
tôi phãc dñng Iã hÙi này thì ng°Yi không nhÙ nÕi diãN x°Ùng c°Ùp con lãn en nh° thç nào. Tôi may m n g-p °ãc mÙt cả già 90 tuÕi. Chính cả ã dçy cho tôi cách làm quì Á nhñt mÙt con lãn en mà chË cçs çp mÙt cái là nó bung ra và mình òm lãn chçy i luôn °ãc. Con lãn ó sau ó °ãc cúng sñng, x» sñng và chia luôn cho mí ng°Yi. Tãc là tác hèm này ph£ng phÿt mùi c°Ùp lãn ã nh c nh ì lçj thÿi xa x°a, ông thánh l-p làng là c°Ùp lãn. Chúng ta bây gĩy thÿy thánh l-p làng là nhing ông c°Ùp, n mà, n trÙm, g-p phân & thì buÕn c°Yi nh°ng thĩc tç là thÿi mông muÙi ph£i c°Ùp nhau mÙi có làng. Viçc ng°Yi ta diãN x°Ùng lçj là ã t°ßng nhÙ nhing công lao cça vË thçn ã l-p làng, ã b£o trã cho làng nh° thç nào, PGS Th ng Kã.

Theo

PGS Thng, tác hèm °ãc thã hiÇn d°Ui nhiÁu hình théc khác nhau.

Ngoài

ra, tác hèm gñ lián vUi tín ng°áng phÓn thñc trong mÙt sñ IÁ hUi ß mián Bc hiÇn cing ã có nhiÁu thay Õi. Bên c;nh IÁ hUi Linh tinh tình phíc ß Té Xã, LÁ hUi Trò Trám (Phú Thí) là còn giì tác hèm gñ nh° nguyên v¹n thì l; có nhiÁu IÁ hUi ã biçn tËu i. Ch³ng h;ñ, trong IÁ hUi làng éc Bác (L-p Th;ch V)nh Phúc) dián ra tẽ mÓng 1 çn mÓng 4 tháng Hai hàng n m, ng°Yi dân tÕ chéc IÁ r°Úc v-t thiêng r† trang trính vào tr°Úc êm dián ra chính hUi. Trong êm r°Úc, àn òng r°Úc v-t thÝ là cây g-y vông tẽ miçu, àn bà r°Úc v-t thÝ là mo cau tẽ Án vÁ ình làng. Trên °Ýng g-p nhau, hai bên chào hñ b±ng cách cho g-y vông và mo cau ch;ì vào nhau nhiÁu lñ ã c§u sñ may mñ.

VUi

quan niÇm, sinh thñc khí là nhing v-t linh thiêng, em l;ì may mñ mà ai cing mong có °ãc v-t thiêng, ng°Yi dân ã tÕ chéc nhing cuÙc thi c°Úp sinh thñc khí mÙt cách công khai. Nghi IÁ c°Úp sinh thñc khí hiÇn nay còn xu† hiÇn trong r† nhiÁu hUi làng, nh°ng ã biçn t°Úng sang các hình théc khác nh°: c°Úp kén, c°Úp cây bông, c°Úp dò... Ch³ng h;ñ, IÁ hUi Gia Thanh, huyÇn Phù Ninh, tËnh Phú Thí vUi tác c°Úp dò °ãc tÕ chéc vào ngày mùng 2 tháng Giêng hàng n m. Vào ngày IÁ, làng mß tiÇc bánh ch°ng, bánh giày Á tç thñ, sau ó tiçn hành nghi IÁ c°Úp dò - mÙt tác hèm cçạ làng mà kó hUi nào cing phÿi có. Míi ng°Yi la hét, xô ©y, tranh c°Úp dò mÙt cách quyçt liÇt.